

УДК 332.13:338.43

DOI: 10.31359/2312-3427-2020-2-196

О.В. Довгаль, д-р екон. наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0003-3353-4749>

dovgal@ua.fm

Миколаївський національний аграрний університет

ОПЛАТА ПРАЦІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: СТАН, ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ

У статті встановлено, що середній рівень оплати праці в сільськогосподарських підприємствах – один із найнижчих в економіці країни. Це зумовлює знелюднення сільських територій та загострення проблеми дефіциту трудових ресурсів аграрної економіки в майбутньому.

Існуючі темпи зростання продуктивності праці в аграрній економіці не дозволяють досягнути показника середньомісячної номінальної заробітної плати у сільському господарстві на рівні, що є середнім для економіки країни. Збільшення частки тваринницьких галузей в структурі валової продукції сільського господарства справляє підвищуючий ефект на рівень заробітної плати найманих працівників.

Робиться обґрунтоване припущення, що умовами підвищення рівня номінальної заробітної плати найманих працівників у сільському господарстві є: державна політика техніко-технологічної модернізації аграрного виробництва, підтримка розвитку тваринницьких галузей, забезпечення розвитку малих сімейних ферм, селянських кооперативів, розвиток не сільськогосподарського малого і середнього бізнесу на селі.

Ключові слова: *аграрна економіка, оплата праці, продуктивність праці, галузева структура, моносонія, знелюднення, дефіцит трудових ресурсів.*

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектору економіки України має непересічне соціально-економічне значення. З позиції економіки, виробництво аграрної продукції відіграє важливу роль у забезпеченні відносної макроекономічної стабільності. Адже, на відміну від інших секторів економіки України, аграрний демонструє достатньо стабільне зростання випуску продукції, пом'якшуючи дію кризових факторів, що спричинили значне падіння промислового виробництва. В

структурі товарного експорту валютна виручка від реалізації агропродовольчої продукції в 2019р. склала 44,2%. Це суттєвий вклад у стабілізацію курсових коливань на валютному ринку країни.

У соціальному контексті, розвиток аграрного виробництва є ключовим фактором продовольчої безпеки країни, оскільки наразі формує майже повне самозабезпечення внутрішнього споживчого ринку базовими видами продовольства. Крім того, в сільській місцевості України проживає майже третина населення. Тому рівень їх добробуту безпосередньо залежить від успіху реформування аграрного сектору економіки та діючої моделі аграрного виробництва.

Про існування цілої низки проблем аграрної економіки сигналізують численні фактори. Однією із найбільш гострих є стрімке знелюднення сільських територій спричинене, в числі інших чинників, незадовільним рівнем оплати праці. Якщо тенденцію не зупинити або хоча б не уповільнити, то дуже швидко в аграрному виробництві сформується дефіцит одного із базових факторів суспільного виробництва – праці. Це може спричинити уповільнення, а то і скорочення в аграрному секторі економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан аграрного сектору економіки України, умови та фактори, що забезпечують його розвиток, напрям трансформаційних перетворень, мотивація праці в сільськогосподарських підприємствах є популярним напрямом в дослідженнях вітчизняних науковців. Серед останніх публікацій на дану тему звертають на себе увагу роботи: Булавки О.Г. та Капінус М.Р. [1], Нестерович А.В. [2], Демчака І.М., Кисляченко М.Ф., Слупського В.П., Філосоенко О.С. та Пивоварова В.С. [3], Дієсперова В.С. [4], Сіренко Н.М., Щербини Ю.О. та Юрченко О.Г. [5], Чернеги І.І., Шевченко Н.О. та Бленди Н.О. [6], Лагодієнка В.В. [7], Ланченко Є.О. [8], Михайлової Л.І. [9].

Однак, не зважаючи на достатньо глибоке опрацювання досліджуваної теми, вона – далека від вирішення. Про це свідчить негативна міграційна та демографічна динаміка сільського населення, що потребує подальших наукових пошуків у даному напрямі.

Формування цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні стану, причин, наслідків оплати праці в аграрному секторі економіки України.

Виклад основного матеріалу досліджень. З усіх мотиваційних чинників суспільного виробництва, отримання доходу є найважливішим.

Дохід найманих працівників формується у вигляді заробітної плати та інших доходів прирівняних до неї (премії, надбавки, страхові поліси коштом роботодавця, оплачувані відпустки тощо). Гідний рівень оплати праці є не лише запорукою повного задоволення найманим працівником його духовних та матеріальних потреб, джерелом заощаджень. Він також забезпечує підвищення конкурентного потенціалу зайнятого через механізм самовдосконалення за рахунок підвищення кваліфікації, самонавчання та відточування професійної майстерності. Формується ланцюгова реакція у якій в першій ітерації функція «заробітна плата» залежить від фактора «продуктивність праці», в наступній ітерації функція «продуктивність праці» залежить від фактора «заробітна плата» і т.д. В рамках суспільного виробництва – це нескінченний самовідтворювальний процес у якому поперемінна зміна продуктивності праці і заробітної плати на функцію і фактор, зумовлює постійне збільшення випуску економічних благ, забезпечує розвиток продуктивних сил, формує базу для інноваційних перетворень та є умовою переходу економіки на вищий технологічний уклад.

І навпаки, якщо рівень оплати праці не забезпечує нормального відтворення найманих працівників, у них зникають мотиваційні чинники до підвищення продуктивності праці за рахунок самовдосконалення, в структурі безробітних збільшується частка категорії «зневірені», найбільш кваліфікована та продуктивна робоча сила мігрує в пошуках роботи з більш гідною заробітною платою всередині країни та закордон. В результаті окремі галузі і навіть сектори економіки можуть стикнутися з кадровим голодом, який неможливо ліквідувати в короткостроковий період, що змушуватиме наймати на роботу працівників з нижчим рівнем кваліфікації. Це зумовлює зниження продуктивності праці, уповільнення, а то й скорочення обсягів суспільного виробництва. Руйнування людського капіталу унеможливорює модернізацію економіки та її перехід до вищого технологічного укладу, перетворюючи на сировинний придаток економік розвинутих країн.

Аналіз динаміки показників оплати праці в галузях та секторах економіки України не вселяє оптимізму у довгострокову перспективу стабільного зростання аграрного виробництва (табл. 1).

Як бачимо, середньомісячна заробітна плата штатних працівників у сільському господарстві – нижча, ніж у промисловості, будівництві, торгівлі, транспорті, інформації і телекомунікаціях і т.д.

1. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності у 2010-2019 рр. [10, 11]

Галузь, сфера діяльності	У середньому за період			2019р .	Частка зайнятих, %
	2010- 2012рр.	2013- 2015рр.	2016- 2018рр		
Усього	2646	3652	7050	10497	х
Сільське господарство	1744	2628	5615	8738	4,7
Промисловість	3065	4184	7722	11788	25,3
Будівництво	2205	3046	6276	9356	2,6
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2336	3727	7614	10795	10,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3038	4001	7786	11704	8,5
Тимчасове розміщування й організація харчування	1731	2414	4789	6730	1,0
Інформація та телекомунікації	3750	5649	11941	17543	1,5
Фінансова та страхова діяльність	5402	7316	13084	19132	2,3
Операції з нерухомим майном	2144	3178	6026	8626	1,0
Професійна, наукова та технічна діяльність	3592	5510	10081	14550	2,7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2095	2754	5600	8700	2,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3072	3972	9341	14785	5,2
Освіта	2164	2858	5556	8135	18,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1855	2540	4743	7020	11,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2513	3701	6355	8659	1,8

Із сфер діяльності із найбільшою часткою зайнятості, нижчі, ніж у сільському господарстві заробітні плати лише в освітян та медиків. Хоча

це слабка втіха, оскільки вказує на глибоку соціально-економічну кризу, яка вразила найбільш критичні для виживання нації сфери – освіту і охорону здоров'я.

Для ідентифікації чинників, що справляють найбільший вплив на рівень оплати праці в сфері аграрного виробництва України, був проведений кореляційно-регресійний аналіз в якому в якості:

- функціональної ознаки (Y) прийнято «середньомісячну номінальну заробітну плату штатних працівників у сільському господарстві, грн.»;

- факторної ознаки x_1 – «продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах, на 1 зайнятого в с.-г. виробництві, у постійних цінах 2010р., грн.»;

- факторної ознаки x_2 – «частка продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах, у % до продукції сільського господарства»;

- факторної ознаки x_3 – «частка сільського населення у загальній чисельності, %».

Вихідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу, у середньому за 2015-2019рр. наведено в табл.2.

Результати кореляційно-регресійного аналізу:

1) коефіцієнт кореляції: $R = 0,579$. Це вказує на середню тісноту зв'язку;

2) критерій Фішера: $F_\phi = 3,369$, $F_\kappa = 3,098$; $F_\phi > F_\kappa$. Це вказує на існування статистично значимого зв'язку між показниками;

3) критерій Стьюдента: $t_\phi = 90,229$, $t_\kappa = 2,262$; $t_\phi > t_\kappa$. Це вказує на статистичну значущість коефіцієнта регресії;

4) χ^2 -критерій Пірсона: $\chi^2_\phi = 2,005$, $\chi^2_\kappa = 7,815$; $\chi^2_\phi < \chi^2_\kappa$. Це вказує на відсутність мультиколінеарності в масиві регресорів;

5) рівняння регресії: $Y = 5442,613 + 0,003x_1 - 20,232x_2 + 4,759x_3 + e$

Для з'ясування вагової частки впливу кожного із факторів на мінливість результативної ознаки проведено розкладання загальної варіації досліджуваної функції на вибрані фактори (табл. 3).

Отже, найбільший вплив на мінливість рівня оплати праці найманих працівників у сільському господарстві здійснює продуктивність праці – 21,9% ваги впливу. Розрахуємо коефіцієнт еластичності впливу x_1 на Y :

$$E = a_i \frac{\bar{x}_i}{\bar{y}},$$

**2. Вихідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу,
у середньому за 2015-2019рр. [12, 13, 14]**

бласть	Y	x ₁	x ₂	x ₃
Вінницька	6371,2	752536,2	70,2	48,3
Волинська	5315,8	691863,8	63,9	47,7
Дніпропетровська	5296,2	588869,7	71,8	16
Донецька	5380,2	494114,4	71,9	9,1
Житомирська	5700,6	705933,5	91,7	40,7
Закарпатська	5420,8	260607,9	87,5	62,8
Запорізька	4755,8	470574,0	89,0	22,6
Івано-Франківська	7747,2	618004,5	62,4	55,6
Київська	6269,4	565615,4	65,0	37,9
Кіровоградська	5344,4	547890,5	95,3	36,6
Луганська	5720,2	527420,9	95,7	12,9
Львівська	7024,2	787923,8	74,2	38,9
Миколаївська	5132,8	499038,2	96,2	31,4
Одеська	4220,4	476518,2	96,5	32,8
Полтавська	6127,8	544830,4	84,3	37,5
Рівненська	4682,2	683554,3	81,2	52,5
Сумська	5890,2	796278,3	92,1	30,6
Тернопільська	6589	817598,0	88,4	54,4
Харківська	5254,6	623341,1	87,1	18,8
Херсонська	5212,8	549210,9	88,3	38,6
Хмельницька	5809	775036,9	85,4	42,6
Черкаська	6158,6	640651,8	64,2	43,1
Чернівецька	4058	460434,7	74,3	56,7
Чернігівська	6257	651149,8	90,8	34,5

де: a_i – коефіцієнт регресії при i -му факторі;

\bar{x}_i - середнє значення i -го фактору;

\bar{y} - середнє значення функціональної ознаки.

В результаті проведених розрахунків, отримано: $E_{yx_1} = 0,299$.

Це означає, що при зростанні продуктивності праці на 1%, середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників у сільському господарстві зростає на 0,3%. В 2019р. середньомісячна заробітна плата штатних працівників у сільському господарстві була на 16,8% менша, ніж у середньому по країні. Отже, для того, щоб вона хоча б зрівнялася із даним показником, продуктивність праці в

сільськогосподарських підприємствах повинна зрости на 56%. В 2010-2019рр. середньорічний темп зростання продуктивності праці в сільському господарстві становив 10,4%. При чому має місце дуже нестійка динаміка даного показника (рис. 1).

3. Розкладання загальної варіації середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників у сільському господарстві на фактори [12, 13, 14]

Фактор	Парний коефіцієнт кореляції, r_{yx_i}	β -коефіцієнт, β_{x_i}	Процент, % ($r_{yx_i} \cdot \beta_{x_i} \cdot 100\%$)
x_1	0,495329086	0,441618284	21,9
x_2	-0,368135518	-0,275244416	10,1
x_3	0,193586026	0,080568472	1,6

За збереження існуючої тенденції цього неможливо досягти навіть в середньостроковій перспективі, оскільки показник на який ми рівняємося – продуктивність і оплата праці в економіці в цілому – також зростає. Крім того, це означає, що без цілеспрямованої державної політики техніко-технологічної модернізації аграрного виробництва, відставання аналізованих показників може тривати нескінченно довго.

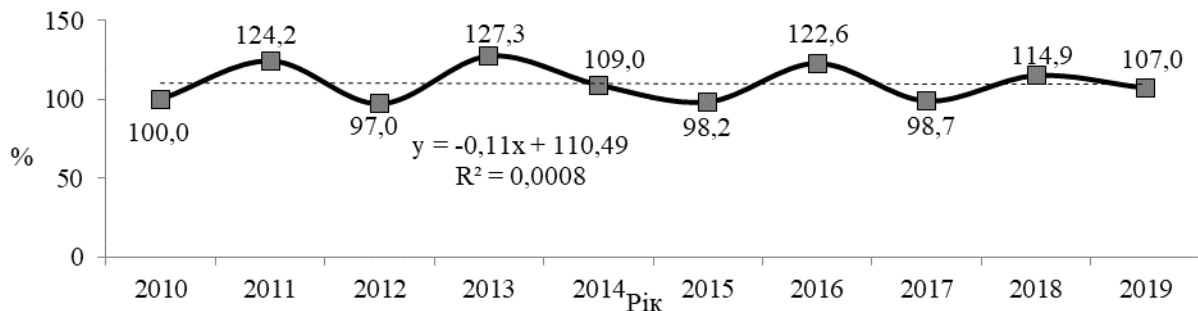

Рис. 1. Зростання продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах, на 1 зайнятого в с.-г. виробництві, у постійних цінах 2010 р., у % до попереднього року [15]

Не менше важливим висновком економетричного моделювання є ідентифікація впливу галузевої структури на рівень номінальної заробітної плати – 10,1% впливу на мінливість її варіації. Від’ємне значення коефіцієнта регресії при факторі x_2 вказує на його обернений вплив на функцію. Тобто, збільшення частки рослинницьких галузей в структурі валової продукції сільського господарства справляє понижуючий ефект на

рівень заробітної плати. Що цілком логічно. Рослинництво є сезонним виробництвом і навіть високі оклади в період масових польових робіт не компенсуються їх суттєвим зниженням в період з другої половини осені до першої половини весни. Натомість, в тваринництві – рівномірний річний виробничий цикл, а отже стабільне отримання заробітних плат.

Ще однією причиною низького рівня оплати праці в сільському господарстві є монопсонія аграрних підприємств на ринку праці сільських територій. Способами порушення їх монопольного статусу є підтримання державою розвитку малих сімейних ферм, селянських кооперативів, розвиток не сільськогосподарського малого і середнього бізнесу на селі. Тобто, формування конкуренції попиту на даному ринку праці.

Слід також визнати, що як в аграрному секторі, так і в цілому в економіці країни, значна частина ринку праці знаходиться в тіні. Це означає, що крім формальної заробітної плати, наймані працівники отримують неформальні доплати, що нерідко перевищують офіційний оклад. Внаслідок цього держава отримує збитки від несплати відповідних податків, а наймані працівники зазнають збитків через зниження своїх майбутніх пенсій.

4. Абсолютні та відносні показники динаміки міського й сільського населення України [16]

Період	Міське населення		Сільське населення	
	Середньо-річна чисельність, тис. осіб	Середньо-річний темп зміни, ±%	Середньо-річна чисельність, тис. осіб	Середньо-річний темп зміни, ±%
1990-1994рр.	35224,6	0,3	16815,0	-0,3
1995-1999рр.	34404,9	-1,0	16421,7	-0,6
2000-2004рр.	32667,9	-0,9	15819,3	-0,9
2005-2009рр.	31784,1	-0,4	14890,5	-1,2
2010-2014рр.	31412,5	-0,2	14258,3	-0,6
2015-2020рр.	29417,9	-1,2	13034,8	-1,6

Головним наслідком низького рівня оплати праці штатних працівників у сільському господарстві, ефект якого доповнюється незадовільним рівнем розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, є різке погіршення демографічної статистики села. Заради об'єктивності слід визнати, що урбанізація є загальносвітовим процесом,

що обумовлений:

- зростанням механізації та автоматизації виробничих процесів в аграрному виробництві, які зумовлюють скорочення потреби в живій праці;
- вищим рівнем оплати та кращими умовами праці в міських поселеннях;
- кращим розвитком соціальної інфраструктури, соціальних комунікацій, сфери розваг та дозвілля міста порівняно із селом.

Однак це не може служити заспокоєнням та виправданням негативної міграції на сільських територіях нашої країни. Адже наразі аграрне виробництво відіграє одну із ключових ролей у стабілізації дуже важкого економічного становища нашої країни. Натомість існуюча демографічна тенденція може спричинити в недалекому майбутньому гострий дефіцит трудових ресурсів у сфері аграрного виробництва (табл. 4). Як бачимо, темп скорочення населення сільських територій випереджає аналогічний показник для міських поселень.

Тому створення умов для зупинки знелюднення сільських територій має стати одним із ключових пріоритетів державної соціальної політики. Насамперед, це стосується політики оплати праці, надання дотацій за проживання в сільській місцевості, розбудови соціальної інфраструктури сільських територій тощо.

Висновки. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників у сільському господарстві України – нижча, ніж у промисловості, будівництві, торгівлі, транспорті, інформації і телекомунікаціях і т.д.

Найбільший вплив на мінливість рівня оплати праці найманих працівників у сільському господарстві здійснює продуктивність праці – 21,9 % ваги впливу.

При зростанні продуктивності праці на 1%, середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників у сільському господарстві зростає на 0,3%. Існуючі темпи зростання продуктивності праці в аграрній економіці не дозволяють досягнути показника середньомісячної номінальної заробітної плати у сільському господарстві на рівні, що є середнім для економіки країни.

Збільшення частки тваринницьких галузей в структурі валової продукції сільського господарства справляє підвищуючий ефект на рівень заробітної плати найманих працівників.

Однією із причиною низького рівня оплати праці в сільському господарстві є монополія аграрних підприємств на ринку праці сільських територій.

Низька оплата праці та незадовільні рівень розвитку соціальної

інфраструктури села є головними причинами зростаючих темпів знелюднення сільських територій.

Умовами підвищення рівня номінальної заробітної плати найманих працівників у сільському господарстві є: державна політика техніко-технологічної модернізації аграрного виробництва; підтримка розвитку тваринницьких галузей; забезпечення розвитку малих сімейних ферм, селянських кооперативів, розвиток не сільськогосподарського малого і середнього бізнесу на селі.

Бібліографічний список.

1. Булавка О.Г., Капінус М.Р. Шляхи підвищення життєвого рівня сільського населення. *Економіка АПК*, 2015, №9. С. 75-82.

2. Нестерович А.В. Теоретико-методологічні аспекти мотивації праці у сільському господарстві [Електронний ресурс]. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2015, випуск 14, частина 4. С. 75-78. Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_14/144.pdf

3. Демчак І.М., Кисляченко М.Ф., Слупський В.П., Філосоенко О.С., Пивовар В.С. Методичні рекомендації з оплати праці робітників сільськогосподарських підприємств на збиранні зернових культур урожаю 2016 року. К.: НДІ «Украагропродуктивність», 2016. 40с.

4. Дієсперов В.С. Економіка сільськогосподарської праці. *Економіка АПК*, 2016, №6. С. 110-117.

5. Сіренко Н.М., Щербина Ю.О., Юрченко О.Г. Удосконалення організації розрахунків з оплати праці в сільськогосподарських підприємствах [Електронний ресурс]. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2017, випуск 15. С. 352-355. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/72.pdf>

6. Чернега І.І., Шевченко Н.О., Бленда Н.О. Оплата праці як соціально-економічна категорія та джерело доходу населення України. *Економіка АПК*, 2017, №6. С. 80-85.

7. Лагодієнко В.В., Чайковська М.А., Лагодієнко В.В. Сталий розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3 . № 4. С. 93-101

8. Ланченко Є.О. Колективно-договірне регулювання соціально-трудова відносин у аграрному секторі економіки: стан і напрями удосконалення. *Демографія та соціальна економіка*, 2018, №3(34). С. 148-160 <https://doi.org/10.15407/dse2018.03.148>

9. Михайлова Л.І. Управління розвитком людського капіталу в забезпеченні якості життя сільського населення. *Економіка АПК*, 2020, №5. С. 66-76 <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202005066>

10. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності у 2010-2019 роках [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dszpED_u.html

11. Середньооблікова кількість штатних працівників за видами економічної діяльності у 2019 році [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/gdn/Sok_ed/Sok_ed2019_u.xlsx

12. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2016». К.: Державна служба статистики України, 2017. 246с.

13. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2019». К.: Державна служба статистики України, 2020. 230с.

14. Демографічний щорічник «Населення України» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_nas_2019.pdf; http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_nasel_zb.htm

15. Продуктивність праці в підприємствах, які здійснювали сільськогосподарську діяльність (2010-2019) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/sg/pp_sgp/pp_sgp19_u.html

16. Населення (1990-2019) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_ue.xlsx.

References.

1. Bulavka O.H., Kapinus M.R. Shliakhy pidvyshchennia zhyttievoho rivnia silskoho naseleattia. [Ways of enhancement of standard of life of rural population]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, 9, 75-82.

2. Nesterovych A.V. Teoretyko-metodolohichni aspekty motyvatsii pratsi u silskomu hospodarstvi. [Work motivation at the agricultural factories]. *Scientific Bulletin of Kherson State University, issue 4, part 4*, 75-78. Retrieved from http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_14/144.pdf.

3. Demchak I.M., Kysliachenko M.F., Slupskyi V.P., Filosenko O.S., Pyvovar V.S. Metodychni rekomendatsii z oplaty pratsi robitnykiv silskohospodarskykh pidpriemstv na zbyranni zernovykh kultur urozhaiu 2016 roku. [Methodical recommendations on remuneration of workers of agricultural enterprises for harvesting grain crops of the 2016 harvest]. Kyiv: Scientific

Research Institute «Ukraahroproduktivnist».

4. Diiesperov V.S. Ekonomika silskohospodarskoi pratsi.. [Agricultural labour economy]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, 6, 110-117.

5. Sirenko N.M., Shcherbyna Yu.O., Yurchenko O.H. Udoskonalennia orhanizatsii rozrakhunkiv z oplaty pratsi v silskohospodarskykh pidpriemstvakh. [Improvement of wages' payments in agrarian enterprises]. *Global and national problems of economics, issue 15*, 352-355. Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/72.pdf>.

6. Cherneha I.I., Shevchenko N.O., Blenda N.O. Oplata pratsi yak sotsialno-ekonomichna katehoriia ta dzherelo dokhodu naselennia Ukrainy. [Labour compensation as a socio-economic category and the main source of income of the population of Ukraine]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, 6, 8-85.

7. Lagodiienko V.V., Tchaikovsky M.A., Lagodiienko V.V. Stalyi rozvytok ahroprodovol'choyi sfery Prychornomors'koho rehionu. [Sustainable development of the agri-food sector of the Black Sea region]. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2018. Volume 3. № 4. pp. 93-101[in Ukr.]

8. Lanchenko Ye.O. Kolektyvno-dohovirne rehuliuвання sotsialno-trudovykh vidnosyn u ahrarnomu sektori ekonomiky: stan i napriamy udoskonalennia. [Collective-contracting regulation of social and labor relations in agriculture: status and directions of improvement]. *Demography and social economy*, 3(34), 148-160 <https://doi.org/10.15407/dse2018.03.148>.

9. Mykhailova L.I. Upravlinnia rozvytkom liudskoho kapitalu v zabezpechenni yakosti zhyttia silskoho naselennia. [Management of human capital development in ensuring rural population quality of life]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, 5, 66-76 <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202005066>.

10. Serednomisiachna zarobitna plata shtatnykh pratsivnykiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2010-2019 rokakh. [Average monthly wages of regular employees by types of economic activity (2010-2019)]. *State statistics service of Ukraine (2020)*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dszpED_u.html/

11. Serednooblikova kilkist shtatnykh pratsivnykiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2019 rotsi. [Average number of regular workers by type of economic activity (monthly information), 2019]. *State statistics service of Ukraine (2020)*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/gdn/Sok_ed/Sok_ed2019_e.xls
x.

12. Statystychnyi zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy 2016». [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2016»]. Kyiv: State statistics service of Ukraine.

13. Statystychnyi zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy 2019». [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2019»]. Kyiv: State statistics service of Ukraine.

14. Demohrafichnyi shchorichnyk «Naselennia Ukrainy». [State statistics service of Ukraine]. *Demographic yearbook «Population of Ukraine»*. Retrieved from

http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_nas_2019.pdf;

http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_nasel_zb.htm.

15. Produktyvnist pratsi v pidpriemstvakh, yaki zdiisniuvaly silskohospodarsku diialnist (2010-2019). [Labor productivity in agricultural enterprises (2010-2019)]. *State statistics service of Ukraine*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/sg/pp_sgp/pp_sgp19_e.html [in Ukr.].

16. Naselennia (1990-2019). [Population (1990-2019)]. *State statistics service of Ukraine*. Retrieved from

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_ue.xlsx [in Ukr.].

Е.В. Довгаль. Оплата труда в аграрном секторе экономики Украины: состояние, причины, последствия. В статье установлено, что средний уровень оплаты труда в сельскохозяйственных предприятиях - один из самых низких в экономике страны. Это приводит к обезлюдению сельских территорий и обострению проблемы дефицита трудовых ресурсов аграрной экономики в будущем.

Существующие темпы роста производительности труда в аграрной экономике не позволяют достичь показателя среднемесячной номинальной заработной платы в сельском хозяйстве на уровне, что является средним для экономики страны. Увеличение доли животноводческих отраслей в структуре валовой продукции сельского хозяйства производит повышающий эффект на уровень заработной платы наемных работников.

Делается обоснованное предположение, что в условиях повышения уровня номинальной заработной платы наемных работников в сельском хозяйстве являются: государственная политика технико-технологической модернизации аграрного производства, поддержка развития животноводческих отраслей, обеспечение развития малых семейных ферм,

крестьянских кооперативов, развитие несельскохозяйственного малого и среднего бизнеса на селе .

Ключевые слова: аграрная экономика, оплата труда, производительность труда, отраслевая структура, монополия, депопуляция, дефицит трудовых ресурсов.

O.V. Dovgal The wages in the agricultural sector of the Ukraine's economy: state, causes, consequences. The average monthly wage of full-time workers in agriculture in Ukraine is lower than in industry, construction, trade, transport, information and telecommunications, etc.

The greatest influence on the variability of the level of wages of employees in agriculture is carried out by labor productivity - 21.9% of the weight of influence.

With an increase in labor productivity by 1%, the average monthly nominal wage of full-time workers in agriculture grows by 0.3%. The existing growth rates of labor productivity in the agrarian economy do not allow reaching the average monthly nominal wage in agriculture at the average level in the country's economy.

An increase in the share of livestock industries in the structure of gross agricultural output has an increasing effect on the level of wages of employees.

One of the reasons for the low level of wages in agriculture is the monopsony of agricultural enterprises in the labor market of rural areas.

Low wages and an unsatisfactory level of development of the social infrastructure of the village are the main reasons for the growing rates of internal and external emigration of rural residents.

The conditions for increasing the level of nominal wages of employees in agriculture are: state policy of technical and technological modernization of agricultural production; support for the development of livestock; ensuring the development of small family farms, peasant cooperatives, the development of non-agricultural small and medium-sized businesses in the countryside.

Creating conditions to stop the depopulation of rural areas should become one of the key priorities of state social policy. First of all, it concerns the policy of remuneration of labor, the provision of subsidies for living in rural areas, the development of social infrastructure in rural areas, and so on.

Key words: agrarian economy, wages, labor productivity, sectorial structure, monopsony, depopulation, shortage of labor resources.

Стаття надійшла до редакції: 19.09.2020 р.